

A leletanyag a miskolci Herman Ottó Múzeumba került.

PUSZTAI TAMÁS

327. Sajókeresztúr, református templom

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kö

2004-ben a templom műemléki helyreállítását megelőzően a külső homlokzatok falkutatását és a külső környezet régészeti kutatását végeztük el. Az egykor a Szent Kereszt tiszteletére szentelt egyházzól tudósító első írott forrás az 1332–36. évi pápai tizedjegyzék, de mivel a település éppen templomának titulusról kapta nevét, a falu első említése (1291) egyúttal a templom első említésének is tekinthető. Építtetőjét a Miskolc nemzetség tagjai között kell keresni. A törtkőből épült, jellegzetesen nyújtott, egyenesen záruló szentélyű, egyhajós, eredetileg torony nélküli templom hajója és szentélye őrzi eredeti alapterületét, a falak egyszerre, a 13. század második felére tehető első építési periódusában épültek fel. E periódusban a templom ablakai félköríves záradékú, tölcseresen szűkülő nyílások voltak. A hajó déli falán három ilyen ablak lehetett, de közülük csak a középső maradt meg, a két szélső helyén ma késő gótikus ablakok nyílnak. A déli homlokzat Ny-i végén látható negyedik, kisebb ablak arra utal, hogy a templom Ny-i végén eredetileg karzat emelkedett, és ez az ablak azt volt hivatva megvilágítani. A szentély déli falán ma nyíló ablakok szintén eredetiek. A Ny-i ablak a többitől eltérő formájú és méretű, ennek okára egyelőre nincs magyarázat. Talán a belső falkutatás tisztázhatná a kérdést. Egy eredeti ablak a K-i szentélyfalán is nyílik. A templom két kapuja közül a Ny-i kőkerete jelenleg másodlagos helyzetben van a Ny-i fal belső síkjában összeállítva.

A falkutatás során egyértelműen bebizonyosodott, hogy az épületnek eredetileg egyáltalán nem voltak támpillérei, a sarkok szabályos kváderkövekből épültek föl. A szentélyfal koronája a mainál alacsonyabb szinten húzódott. Koronázópárkánynak, lábazatnak nem találtuk nyomát, de lábazat egykori léte nem zárható ki; azt lehet, hogy csak a homlokzatok alsó részén mindenütt megtalálható, modern téglából álló alapmegerősítés készítése során pusztították el. A szentély É-i oldalán a templommal egykorú, téglány alaprajzú, 7×4 m-es belméretű sekrestye állt. Ajtajának külső körvonalait nem találhattuk meg, mert a falat modern téglaköpenyezés takarja. A sekrestyeajtó pontos helyének meghatározására belső falkutatásra van szükség. A középkori járószint a mainál jóval mélyebben húzódott, a legvastagabb feltöltődés az É-i oldalon van. A hajó É-i falához utóbb, közelebből ismeretlen időpontban, de még a középkor folyamán nagy valószínűséggel a 15–16. század fordulóján egy hosszú, téglalap alaprajzú, 12×5 m-es belméretű egyetlen, osztatlan teret magába foglaló, ismeretlen funkciót betöltő (talán iskola) kőépületet ragasztottak. A terrazzo burkolatú épület pusztulása leg-

korábban a 17. században, a sekrestye lebontásakor következett be. A templomot a 16. sz. első éveiben késő gótikus stílusban átalakították. Ekkor keletkeztek a hajó nagy, mérműves ablakai. A 17. század végén a Ny-i homlokzat elé vaskos kőtornyot építettek, melynek felső szintje eredetileg fából készült. A toronyba kívülről nem, csak a hajó felől lehetett bejutni. A torony építésekor emelték ki eredeti helyükről a Ny-i kapu elemeit, és rakták azokat ismét össze (rosszul) a Ny-i hajófal belső oldalán. A torony Ny-i sarkait utóbb átlós helyzetű támpillérekkel erősítették meg. A hajó déli oldala elé a 18. században előcsarnokot emeltek. Ennek építőanyaga is törtkő. A 20. század elején a torony felső szintje leégett, újjáépítése 1928-ban már szilárd anyagból történt. Talán ekkor keletkeztek a torony Ny-i sarkainak támpillérei is. Az 1970-es években mind a hajó, mind pedig a szentély fala törtkőből épült, de téglákat és igen sok vasbetont is tartalmazó pillérekkel „erősítették meg”. A hatalmas súlyú, kellően le nem alapozott pillérek a remélttel ellentétes hatást váltották ki: megsüllyedésük következtében meghúzták azokat a falszakaszokat, amelyekbe bekötötték őket. Az egyetlen eredeti „támpillér” a hajó ÉK-i sarkán áll, ez azonban valószínűleg a sekrestye Ny-i falának meghagyott darabja. Az utolsó tatarozások során a korábbi vakolat- és meszeléskéteket maradéktalanul eltávolították, a homlokzatokra rabicháló és vastag, cementes vakolat került. A szentély részleteiben most feltárt ablakának kőkeretén többszörös fehér meszelés nyomait figyeltük meg.

SIMON ZOLTÁN

328. Sajószöged, geodéziai torony

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ó, B, Á, Kk, Kú

A 35. sz. főút déli útpadkájának Nagycsécs és Sajószöged közötti szélesítése során 2004. szeptember 3-án a munkagép embercsontokat forgatott ki a 12+000–12+100 km-szelvények között. 2004. szeptember 6. és október 5. között mentő feltárást folytattunk. Ennek során 76 temetkezést tártunk fel. A sírok mind keleteltek voltak, a feltárt terület középső részében jellemző volt a szuperpozíció, a középtől kifelé haladva, a széleken ez már nem fordult elő. A terület két legszélső sírjától Ny-ra és K-re néhány méterre mindkét oldalon egy-egy kb. 50 cm vastag, a sírokkal azonos mélységű árok nyomát találtuk, feltehetőleg a temető árka volt. Az árkon kívül nem voltak temetkezések. A központi részben a csontvázak kisebb hányadának volt bronz ruhadísze, övverete, ruhakapcsa. Előkerült négy övpálca is, valamint néhány sírból gyöngynyaklánc, valamint bronz huzalnyaklánc. Két pénzermét találtunk, de másodlagos helyzetben, betöltésből: egy Károly Róbert, illetve egy Zsigmond ezüstdenárt. Ezek feltehetőleg 14–15. századi sírok jelenlétére is utalnak, azonban az eredeti helyzetben megtalált ruhadíszek, övdíszek, pitykegombok sírjai 17. századi eredetűek lehetnek. A feltárt temetőrészt K-i szélén, az árok közelében a többi temetkezéshez képest igen mélyre ásták a sírokat.